

Acer capillipes Maximowicz (1867)

klon cienkoszypułkowy lub klon hondoański

autorstwa Petera Gregory'ego, zdjęcia Hugh Angus'a

Pierwsza publikacja w *The Maple Society Newsletter*, Zima 1997

tłumaczenie Mateusz KORBIK

Jesienne zabarwienie

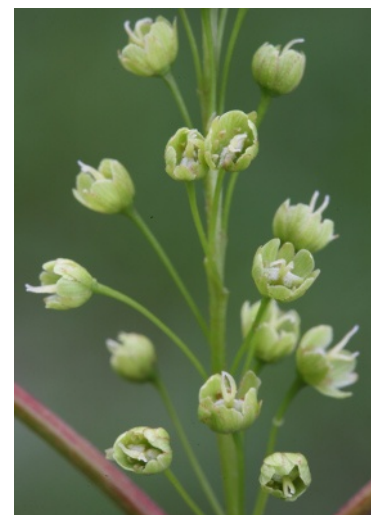
Klon cienkoszypułkowy jest jednym z najbardziej niezawodnych, mrozoodpornych i porządanych klonów o węzowej korze. Młode osobniki pełne wigoru, rosną wypuszczając długie, cienkie, czerwone pędy które wyrastają niczym bambus, pionowo ku górze. Z czasem pędy zaczynają się łukowato wyginać, nadając temu średnich rozmiarów drzewu rozłożysty, odwrotnie stożkowy pokrój; w uprawie osiąga przeważnie 12-16 m wysokości. W języku angielskim jest znany pod nazwami *Red Snake-bark Maple* lub *Red-shoot Maple*, które oznaczają czerwono węzowokory lub czerwonopędowy klon. Związane jest to z barwą młodych przyrostów które mają kolor od różowego po szkarłatny. Wewnętrzne łuski pączków rozwijając się mają różową barwę oraz przybierają podłużny kształt, następnie stają się żółtawe i wygięte, utrzymując się długo aż do wczesnego lata, dają wrażenie jakoby kwitnienie trwało wyjątkowo długo. Liście, ogonki liściowe oraz

młode przyrosty są koloru od czerwonego do szkarłatnego, pojawiając się w maju, jasna czerwień na ogonkach utrzymuje się przez cały okres wegetacyjny. Liście często mają czerwono-brązowe przebarwienie na brzegach blaszki liściowej i nerwach, które potrafi utrzymać się przez całe lato.

Liście z 3-5 kłapami, posiadają charakterystyczną, szerokotrójkątną centralną kłapę która zakończona jest wąskim, ostrym wierzchołkiem; boczne kłapy są małe, płytko wcięte, często niepozorne. Centralna kłapa z licznymi równoległe ułożonymi nerwami, niczym u grabu; w kątach nerwów od spodniej strony liścia widoczne jasnozabarwione błonkowate zgrubienia- czasem przybierające formę wypustki, dzięki nim *Acer capillipes* jest stosunkowo łatwo rozpoznawalny.

Pod koniec maja, kwiatostany składające się żółtozielonych kwiatów osadzonych na bardzo cienkich szypułkach, pięknie kontrastują z ogonkami liściowymi i innymi czerwonymi elementami. Pędy szybko pokrywają się atrakcyjnym węzowym wzorem, stworzonym z jasnych prążków na zielonym lub szarozielonym tle; wzór ten utrzymuje się do starości i jest bardzo wyraźny, zwłaszcza w zimowych miesiącach.

Dojrzałe owoce często z różowym odcieniem, utrzymujące się na drzewie aż do wiosny. Klon ten swój epitet gatunkowy zawdzięcza bardzo cienkim szypułom kwiatostanowym i owocostanowy. *Capillipes* pochodzi od słów *capillaceous* i *capillaris* - przypominający włosy i bardzo cienki.

Żeńskie kwiaty

Acer capillipes jest drzewem atrakcyjnym o każdej porze roku, ale w jesieni osiąga swój zenit, kiedy liście przybierają wspaniałą mieszankę kolorów - od żółtego, aż po szkarłatny, czasem pojedyncze liście mogą przebarwiać się na wszystkie kolory jednocześnie. Uderzający spektakl barw jest wzmacniany przez wdzięcznie zwisające różowe owoce; wszystko to na tle jasnoprażkowanej, wężowej kory, która pokrywa szeroko rozpoztarte gałęzie i konary.

Występowanie i odkrycie

Ten ceniony gatunek jest endemiczny dla Japonii, gdzie rośnie na niższych i średnich wysokościach zboczy górskich, na dobrze przepuszczalnych, żyznych glebach, wzdłuż potoków górskich, na wysokościach od 600 do 1300 m n.p.m. Występuje na głównych wyspach Honsiu i Shikoku, od południowej prefektury Fukushima, jakieś 150 km na północ od Tokio, w kierunku południowo-zachodnim do prefektury Tokushima zlokalizowanej w północnej części Shikoku. Mimo to występowanie *Acer capillipes* koncentruje się głównie na stosunkowo małym obszarze w centralnej części Honsiu, na terenach górskich otaczających Tokio, gdzie stanowi dość często spotykany gatunek. W pozostałych obszarach występowania jest wyraźnie porzucany i bardzo rzadki. Drewno tego klonu jest żółtawo-białe, raczej lekkie i miękkie, używane w tokarstwie, oraz do produkcji wiórów i pałeczek. Twarda kora jest używana m.in. do produkcji lin oraz tkanin przeciwdeszczowych.

Typowa wężowa kora

Acer capillipes został po raz pierwszy odkryty we wczesnych latach 60, XIX wieku, przez Surawa Tschonoski'ego, japońskiego zbieracza roślin, pracującego dla sławnego rosyjskiego botanika, Karla'a Maximowicz'a, który opisał i nazwał gatunek ten po raz pierwszy w 1867 roku. Maximowicz, będący wtedy asystentem Profesora Bunge'a w Ogrodzie Botanicznym w Petersburgu, spędził prawie sześć lat (1853-60) eksplorując dziewicze lasy Mandżurii oraz obszarów związanych z rzeką Amur. Kolejne trzy lata (1860-63) spędził w Japonii, gdzie wylądował w Hakodate, w północnej części wyspy Hakkaido; podróżował następnie przez Jokohamę do Nagasaki, aby wykładać tam na uniwersytecie. W tamtych czasach, obcokrajowcy nie mogli podróżować poza miasto dalej niż na 32 km, w związku z czym Maximowicz musiał ograniczyć zbiór roślin do obszaru w granicach tego limitu. Mądrze pokonał ograniczenie dzięki wyszkoleniu swoich studentów oraz rodowitych Japończyków, których następnie wysyłał, by zbierali dla niego materiały roślinne.

Tschonoski mógł być również jednym z tych zbieraczy. Stali się oni bardzo dobrymi przyjaciółmi, a Tschonoski nadal zbierał i korespondował z Maximowicz'em przez kolejne 25 lat, do momentu jego śmierci w 1891 roku.

Wprowadzenie

Wprowadzenie *Acer capillipes* do uprawy zawdzięcza się Profesorowi Sprague Sargent'owi, który pełnił wtedy funkcję dyrektora Arboretum Arnolda. Nasiona przywiózł w 1892 roku, ze swojej ekspedycji po Japonii. Następnie w 1894 roku, otrzymane z nich rośliny wysłał do Królewskich Ogrodów Botanicznych w Kew. Napisał, "Na górze Hakkoda, w północnym Hondo, gdzie *Acer capillipes* jest bardzo liczny na

wysokościach od 2000 do 3000 stóp nad poziomem morza (600-900 m n.p.m.), znaleziony został przez nas w październiku; rosnący w postaci dużych krzewów lub krzaczastych drzew, wysokości około 12-15 stóp (3,5-4,5 m) z delikatnie kanarkowo-żółtymi liśćmi, oraz licznymi dojrzałymi nasionami. Profesor Sargent także wylądował w Hakodate, podróżując do Sofory, gdzie spotkał Profesora Kingo Miyabe (znanego od *Acer miyabei*). Podobnie jak Maximowicz/Tschonoskii, zostali oni przyjaciółmi, którzy wymieniali się roślinami i nasionami przez długie lata. Sargent spotkał także James'a Herberta Veitch'a, w trakcie jego wyprawy podczas której zbierał rośliny dla sławnych Szkółek Veitch'a. Przerodziło się to także w wieloletnią, 'owocną' przyjaźń, która związana była z licznymi wymianami nasion, cebul i roślin pomiędzy Arboretum Arnolda i Szkółkami Veitch'a. Ernest 'Chinese' Wilson pracujący dla Veitcha został ostatecznie zatrudniony przez Profesora Sargent'a, do odbycia kilku ekspedycji botanicznych po Chinach i Japonii. Po śmierci Sargent'a w 1927 roku, Wilson przejął stanowisko dyrektora Arboretum Arnolda.

Jest jednym z najwytrzymalszych, niezawodnych i mało wymagających klonów, który w dodatku łatwo się rozmnaża. Zaskakujący jest więc fakt, że nie jest spotykany w uprawie, poza arboretami i dużymi kolekcjami. Najwyższy okaz w Wielkiej Brytani można spotkać w Winkworth Arboretum w Surrey. W trakcie pomiaru z 2000 roku, jego wysokość wynosiła 16 metrów. Jak większość wężowokorych klonów, nie jest on długowieczny, w uprawie żyje przeważnie od 45 do 60 lat.

Liście i owoce

Klasyfikacja

Acer capillipes, razem z blisko spokrewnionymi *Acer rufinerve* i *Acer morifolium*, należą do popularnej wężowokorej, sekcji *Macrantha*, z łączną liczbą 14 gatunków - wszystkie pochodzące z Azji, poza wyjątkiem który stanowi *Acer pensylvanicum* pochodzący z Północnej Ameryki.

Liście *A. capillipes*

Poza charakterystycznym wężowym prążkowaniem na korze, gatunki w tej sekcji są sezonowo ulistnionymi, małych do średnich rozmiarów drzewami lub krzewami. Posiadają pąki osadzone na trzoneczkach, które zbudowane są z dwóch par symetrycznych łusek, gdzie zewnętrzna para łusek całkowicie okrywa pąk. Liście od nieklapowanych aż do 5-klapowych, z gęstym ząbkowaniem na brzegu blaszki liściowej. Kwiatostany zbudowane z 6-25 kwiatów przeważnie wyraźnie przewisają, chociaż czasami mogą być lekko wygięte do góry. Pojawiają się na pędach wierzchołkowych i bocznych. Kwiaty koloru od zielono-żółtego do zielono-czerwonego, posiadają 5 działek kielicha i 5 płatków korony, nitki ośmiu pręcików umiejscowione są na krawędzi klapowanego dysku miodnikowego (dysk miodnikowy wewnątrz). Owoce są przeważnie małe, z okrągłym, spłaszczonym orzeszkiem, który po jednej stronie posiada wgłębienie.

Acer capillipes wykazuje dość małą zmienność. Tylko jedna odmiana botaniczna jest wymieniana w *Maples of The World* - *Acer capillipes* var. *fujisanense* Koidzumi (1911) - z mniejszymi klapami niż u

gatunku typowego. Najbliżej z nim spokrewniony *Acer morifolium* pochodzi z małych wysp Yakushima i Tanegashima, na północ od archipelagu Ryuku, zlokalizowanego na południe od głównej wyspy Kyushu. Gatunek ten był uważany do niedawna za podgatunek *A. capillipes*. Charakteryzuje się szorstkimi, prawie bezklapowymi liśćmi oraz krótszymi, silniej wyniesionymi gronami kwiatów i owoców.

Acer capillipes jest mylony z *Acer pensylvanicum* i *Acer rufinerve*. Klon ten jest łatwy do odróżnienia od tych dwóch gatunków, ponieważ nie posiada rudych kępek włosków na spodniej stronie blaszki, ale zamiast tego, w kątach nerwów występują u niego membranowate wypustki, zgrubienia, lub kępki jasnych włosków. Dodatkowo jednoroczne przyrosty u *Acer rufinerve* są wyraźnie pokryte sinym nalotem, natomiast jeżeli nalot ten występuje u *Acer capillipes*, jest on przeważnie stosunkowo słaby.

Szczegółowy opis

Średnich rozmiarów drzewo, osiągające w naturze do 20 m wysokości, a w uprawie przeważnie tylko 12-16 m. Posiada wyniosłą, rozłożystą koronę, zbudowaną z długich, cienkich i łukowato wygiętych konarów. Kora zielona do szaro-brązowej, z jasnymi oraz ciemnymi podłużnymi prążkami, u starszych drzew przeważnie lekko spękana. Tegoroczne pędy są jasnozielone do czerwonych, czy nawet purpurowo-zielonych; nagie, gładkie, błyszczące, długie i cienkie, czasami z lekkim woskowym nalotem. Nad nasadą każdorocznego przyrostu znajdują się dwa, srebrzysto-szare pierścienie w miejscu po pąkach. Pędy stają się ciemnozielone z pojawiającymi się w drugim roku i w kolejnych latach jasnoszarymi prążkami.

Pączki osadzone na trzoneczkach, są podłużnie jajowate z tępo zakończonymi wierzchołkami – do 10 mm długości i 3 mm szerokości – nagie, zielone, z czerwono rumieniącymi się, krótkimi jasnozielonymi trzoneczkami, pokrytymi dodatkowym delikatnym, białawym nalotem. Pączki okryte są dwoma parami łusek, z czego zewnętrzne całkowicie pokrywają wewnętrzne łuski. Często jest brak pączka szczytowego, w związku z czym ostatnia para pączków bocznych na szczycie pędu, ma lekko wygięty kształt, niczym rogi na hełmie wikinga.

Liście: Liście z 3-5 kłapami, przeważnie nieznacznie dłuższe niż ich szerokość – około 12 cm na 10 cm – nasada liścia zaokrąglona do sercowatej. Kłapy szerokotrójkatne do jajowato-trójkatnych z wąsko zwężającymi wierzchołkami. Środkowa, centralna kłapa o wiele większa niż skierowane do przodu boczne kłapy; znajdujące się u nasady kłapy często niewyraźne lub nieobecne. Połączenia pomiędzy kłapami (wcięcia) są bardzo płytkie, między głównymi – zaokrąglone, natomiast przy kłapach u nasady o kącie prostym, jeżeli kłapy są obecne. Nerwy koloru żółto-zielonego do czerwonego, o układzie dłoniastym z 3-5 głównymi nerwami i 6-12 parami równolegle ułożonych nerwów drugiego rzędu przechodzących w drobną siateczkę. Brzegi drobno i nieregularnie podwójnie piłkowane.

Blonkowate zgrubienia w rozwidleniach nerwów

Górna strona blaszki liściowej jest koloru zielonego lub ciemnozielonego, często z silnymi czerwono-brązowymi przebarwieniami w pobliżu jej brzegu; górna powierzchnia jest naga. Dolna strona blaszki jest szaro-zielona, mniej lub bardziej naga w momencie pełnego rozwinięcia, z wyjątkiem kępek białych włosków i jasnych błonkowatych wypustek w kątach nerwów. Liście w jesieni przybierają bardzo zmienną barwę, od koloru żółtego, aż po szkarłatny. Grube ogonki są nagie, często jasne, aż do ciemnoczerwonej barwy, krótsze od

długości blaszki - do 6 cm długości i 2 mm średnicy - z wyraźnym rowkiem od górnej strony. Nasada ogonka posiada lekkie zgrubienie.

Kwiaty: Zielono-białe lub żółto-zielone kwiaty pojawiają się wraz z liśćmi pod koniec maja, na cienkich szypułkach, tworząc przewisające 20-50 kwiatowe kłosa, wyrastając na młodych przyrostach są podparte parą liści. Męskie i żeńskie kwiaty przeważnie występują na różnych pędach, szczytowych lub bocznych, każdy kwiatostan jest podparty jedną parą liści. Każdy kwiat jest talerzykowatego kształtu, ma 6-8 mm średnicy i wisi na bardzo cienkiej 8-15 mm i nagiej szypułce, ma 5 działek kielicha i 5 płatków korony, oraz (6-)8 pręcików. Każda działka kielicha ma kolor od jasnobiałego, do żółto-zielonego, jest jajowata z zaokrąglonym wierzchołkiem na którym znajdują się drobne włoski usytuowane wokół krawędzi. Płatki korony są nieznacznie dłuższe i grubsze, także z zaokrąglonym wierzchołkiem, ale bez włosków.

Męskie kwiaty

W męskim kwiecie pręciki są nieco dłuższe od okwiatu, z żółtymi pylnikami na długich jasnych nitkach. Nitki pręcików osadzone są na zewnętrznej krawędzi okrągłego, 8-klapowego zielonego dysku (dysk miodnikowy wewnątrz), który jest nieznacznie zagłębiony w centralnej części. Słupek zwykle nieobecny. Zielony, nagi słupek w kwiatkach żeńskich ma bardzo krótką szyjkę z długim znamieniem podzielonym na dwa- obie części są wygięte na zewnątrz, wystając ponad okwiat. Osiem znacznie zredukowanych, nieaktywnych pylników na krótkich nitkach jest schowane w okwiecie pod znamieniem.

Owoce: Owoce pojawiają się w licznych, przewisających, 12 cm gronach, z 10-40 skrzydlakami w każdym. Cienka szypuła jest zaczerwieniona, naga i ma nieco ponad 1 mm średnicy. Szypułki na których osadzone są skrzydlaki, są nitkowate i mają około 1-1,5 cm długości. Podwójne, małe skrzydlaki różowo-słomkowego koloru są ustawione pod kątem rozwartym. Skrzydlaki są nagie, każdy ma 1,5-2 cm długości i 0,5 cm szerokości, z wyraźną grubszą zewnętrzną krawędzią i delikatnymi, lekko wygiętymi nerwami. Małe skrzydełka mają zaokrąglony wierzchołek oraz są najszersze w połowie swojej długości;

Skrzydłaki

grubsza, górna krawędź posiada łukowate wycięcie za orzeszkiem, dolna krawędź jest natomiast zakrzywioną. Orzeszki są grube, jajowate – 4-6 mm długości, 3-4 mm szerokości i 2 mm grubości – z wgłębieniem po boku. Owoce dojrzewają na początku października i przeważnie utrzymują się na drzewie aż do wczesnej wiosny.

Redakcja: Emery Davis.